

Barnen främst

Reformera hela den sociala barnvården!

Vi måste sluta lappa i systemet. Det är inte anpassat till den kunskap och de ambitioner vi har i dag. Det är dags för en genomgripande reform. Med helhetsgrepp om alla verksamheter som arbetar med barn.

Text: Gun-Lis Angsell, Barbro Hindberg

Bild: Remeny Armitage, Naona Kids Photography

SocialPolitik nr 3/ sept 2008

År efter år visar forskningen och tillsynsmyndigheterna på allvarliga brister i familjehems- och institutionsvården. Anmälningarna om barn som misstänks fara illa ökar kraftigt. Samtidigt utreder socialtjänsten en allt mindre andel av de anmälningar som kommer in. I den myndighetsutövande delen av barnvården råder turbulens med hög personalomsättning och svårigheter att rekrytera kompetent personal. De yngsta och minst erfarna får de svåraste jobben. Resursbrister och besparingar är en del av vardagen och chefer slits mellan att hålla budgeten och att få verksamheten att fungera.

Inspirerade från ett studiebesök i London och Servite School i Chelsea vill vi lyfta fram en reform som verkar ha lyckats,

där skolan och annan basverksamhet tar ett större socialt ansvar och samverkan är ett måste.

I England befann man sig i ungefär samma läge som vi när man för några år sedan beslutade genomföra en stor reform. *Every Child Matters* – en reform för alla barn och alla verksamheter.

Det började år 2000 med att en åttaårig flicka – Victoria Climbié – vanvårdades svårt och misshandlades till döds. Socialtjänsten, sjukvården, polisen och ideella organisationer hade haft kontakt med både henne och den kvinnliga släkting som hon bodde hos. Ingen hade förstått hur utsatt flickan var trots att det fanns massor av varningssignaler. Som så ofta – ingen såg helheten och ingen tog ansvaret. Fallet väckte stor upprördhet och regeringen tillsatte en kommission, vars rapport innehöll 108 förslag. Rapporten ledde till en omstrukturering av alla verksamheter som arbetar med barn, alltså inte bara socialtjänsten utan också hälso- och sjukvården, skolan och ideella organisationer.

En mängd rapporter har getts ut för att styra och stödja förändringsarbetet som utgår från barnavårdslagen *Children act 2004*. Reformen fokuserar på tidiga insatser och förebyggande arbete. Alla verksamheter styrs av fem så kallade outcomes (ungefär mål) som handlar om god hälsa, säkerhet, att barnen ska må bra och utvecklas, kunna bidra positivt i samhället och uppnå ekonomisk trygghet. Målen har tagits fram i dialog med barn, föräldrar och professionella och alla kan räkna upp dem som ett rinnande vatten. De används som utgångspunkt både i planering och uppföljning av de olika verksamheterna.

Reformen är starkt styrd från regeringshåll genom lagstiftning. Det är inte fråga om allmänna råd, utan detaljerade och tvingande riktlinjer för kommunerna beträffande utredningar, uppföljningar, samarbete och kompetens. Tydliga krav ställs på socialarbetares och chefers

kompetens. En statlig enhet, General Social Care Council, registrerar socialarbetare som uppfyller kompetenskraven. Vart tredje år omprövas registreringen för att kontrollera att den anställda fått viss fortbildning för att hålla sig à jour med den senaste forskningen och god praktik. Syftet är att öka rättssäkerheten och garantera klienter och allmänhet att socialtjänsten håller hög kvalitet. Dessutom har registreringen höjt yrkets status.

Även på lokal nivå styr ledningen med fast hand. Kommunen eller stadsdelen har ansvar för att samordna alla verksamheter som rör barn. Samarbete är inte frivilligt utan ett måste och man talar mycket om "integrated services". Regeringen har föregått med gott exempel genom att inrätta ett departement med ansvar för alla frågor som gäller barn och familjer – Department for Children, Schools and Families. Departementet har tagit fram en "barnplan" (Children's plan) för den nationella barnpolitiken. Det finns även lokala barnplaner som utgår från de nationella målen. Särskilda barnplaner har också utarbetats för olika verksamhetsområden, bland annat för barn som far illa eller riskerar att fara illa.

I varje kommun/stadsdel finns lokala barnskyddskommittéer (Local Safeguarding Childrens Boards) som ansvarar för att lagen följs, för resursfördelning och samordning. LSCB består av höga tjänstemän från olika verksamhetsområden, som socialtjänst, skola, polis, hälso- och sjukvård. De möts fyra gånger om året och har fyra kommittéer till sitt förfogande. En av ledamöterna är politiker, men i övrigt är inte politiker involverade i socialtjänstens verksamhet. Politiker har inget inflytande över enskilda ärenden.

På lokal nivå styr man också genom systematiska uppföljningar och kvalitetssäkring. Stora mängder statistik tas in. I den stadsdel som vi gjorde ett studiebesök i – Royal Borough of Kensington and Chelsea – med 150 000 invånare fanns en FoU-

enhet med 16 anställda bara för barn- och ungdomsverksamheten. Flertalet var statistiker. Även tillsynen är effektiv och ganska tuff. Barnskyddskommittéerna samordnas av London Safeguarding Children Board, där Ian Dean, policystrateg, underströk behovet av lagstiftning:

– Vi ger ut rekommendationer, men det hjälper inte med bara rekommendationer. Vi måste ha en lagstiftning i ryggen.

Ansvar kan inte bollas runt. Den myndighet eller instans som upptäcker att ett barn far illa eller behöver hjälp och stöd i sin utveckling har skyldighet att ingripa. I basverksamheten, exempelvis skolan, görs en bedömning av barnets behov och en gemensam handlingsplan som görs av tvärprofessionella team. Även frivilligorganisationer och instanser för kultur och sport kan involveras. Någon utses till huvudansvarig handläggare – key professional. Det behöver inte vara en socialsekreterare utan kan exempelvis vara en lärare, en psykolog eller en sjuksköterska. Man utser helt enkelt den som är bäst lämpad i varje enskilt fall. Det innebär dock inte att andra kan andas ut och tänka att nu är inte ansvaret vårt längre, utan samtliga inblandade verksamheter har skyldighet att följa upp hur det går för barnet och att insatserna fungerar.

Den grundläggande utredningen/bedömningen görs enligt en särskild mall som innehåller samma moment som BBIC (Barns behov i centrum), men utredningen ska inte vara lika omfattande som en barnavårdsutredning. Syftet är "safeguard & promoting welfare" genom:

- en tidig bedömning som kan fungera som bas för tidig intervention
- ett holistiskt synsätt; ett brett perspektiv på barnets behov
- en utredning som ska kunna både genomföras och förstås av olika yrkesgrupper
- hög kvalitet byggd på beprövad praktisk erfarenhet och

evidensbaserad kunskap

– samordning och information till berörda.

Ansvaret för tidiga insatser och interventioner har alltså flyttats från socialtjänsten till basverksamheterna. Den sociala barnvården kopplas bara in när problemen inte kan lösas där, och när barnet behöver skydd. Det finns ingen anmälningsskyldighet i svensk mening, men när någon åtgärd vidtagits beträffande ett visst barn, ska det noteras i ett särskilt nationellt dataregister. I denna databas (ContactPoint) ska basuppgifter om alla barn finnas samt – i förekommande fall – vilka myndigheter som vidtagit någon åtgärd beträffande barnet. Kontaktuppgifterna ska inte bara avse barn som far illa utan alla barn som behöver särskilt stöd, exempelvis barn med funktionshinder. Syftet är att underlätta samarbetet mellan olika myndigheter. Genom hänvisningar i registret kan de snabbt få kontakt med varandra och därmed får även barnet/familjen snabbare och bättre samordnad hjälp.

I Sverige utreds numera långt ifrån alla anmälningar, många stannar vid förhandsbedömningar. Länsstyrelserna har funnit att inte ens mycket allvarliga anmälningar alltid utreds. Andelen anmälningar som leder till utredning varierar mellan 20 och 80 procent i landet. Om utredning öppnas eller inte beror mer på var i landet barnet bor än på hur allvarlig anmälan är. Detta är naturligtvis inte acceptabelt.

En förklaring är att socialtjänsten inte hinner med att utreda det ökade antalet anmälningar. En annan att man alltmer strävar efter att erbjuda hjälp i form av service i stället för bistånd.

Kanske är det dags att skilja ut myndighetsutövningen från stöd och hjälp även hos oss. Varför ska alla anmälningar gå via socialtjänsten om ungefär bara hälften föranleder någon

utredning eller insats? Vore det inte bättre att koncentrera socialtjänstens resurser på de barn som far allvarligt illa? Samtidigt vet vi att alltför få barn som misstänks fara illa anmäls till socialtjänsten. Det finns alltså flera skäl att ifrågasätta om anmälningsskyldigheten fungerar som det skyddsnät som den är avsedd att vara.

Servite School i Chelsea är en skola som systematiskt tar socialt ansvar med hjälp av Every Child Matters-reformen. Skolan ligger i ett av Londons mer välbärgade områden, men eleverna kommer från olika socialgrupper. Sjuttio procent av dem har annat modersmål än engelska. De kriser som tidigare var en del av skolans vardag har nästan helt försvunnit och man har kommit till rätta med skolk och mobbing. Inget barn har behövt omhändertas under de senaste tre åren.

Skolan är öppen hela dagen, här finns fritids-, sport- och läxklubbar och föräldrarna är på ett helt annat sätt än tidigare involverade i samtal om barnen och i att lösa olika problem. Skolan har också engagerat en terapeut för att kunna möta föräldrar med exempelvis missbruksproblem eller psykiska problem. Föräldrar som tidigare avvisat hjälp från andra håll, uppfattar stöd från skolan som mindre stigmatiserande.

– Tidigare gick 40 procent av min tid åt till föräldrakontakter, sa rektorn Katherine Williams. Och när vi gjorde anmälningar till socialtjänsten kunde det ta lång tid innan de agerade. Nu kan jag ägna min tid åt ledarskap och pedagogiskt arbete i stället.

För varje barn som behöver hjälp och stöd görs en uppföljningsplan, där problem, insatser och resultat noteras. Barnen testas regelbundet och får omdömen från första klass. Betygen ses som viktiga, men rektorn framhöll att barnen inte jämförs med varandra. Omdömena är till för att följa upp att eventuella stödinsatser fungerar och att varje enskilt barn

uppnår just sina mål och sin potential.

Ambitioner finns även i Sverige. Den svenska regeringen har nyligen tillsatt en utredning som ska se över bestämmelserna i barnavårdslagstiftningen. Enligt direktiven ska utredningen "anpassa lagstiftningen till den utveckling som skett". Mål, utredningsregler, anmälningsskyldigheten, uppföljning av insatser, stöd till familjehem, kompetensbehov etc. ska ses över. Direktiven ger utrymme för förslag till genomgripande förändringar.

Socialborgarrådet i Stockholm, Ulf Kristersson, har tagit initiativ till en genomlysning av insatser för barn som far illa med målet att bygga Sveriges bästa socialtjänst. Det är ett ambitiöst och bra initiativ. I ett första steg ska omfattning, karaktär och kvalitet i nuvarande verksamheter kartläggas. Man ska fokusera på svagheter och brister för att i nästa steg inrikta sig på utvecklingsmöjligheter. Utredningen ska göras "i ljuset av nu gällande lagstiftning", men även här ges utrymme för förslag till långsiktiga förändringar som – om så behövs – ska drivas av Stockholms stad gentemot riksdag och regering.

Både Stockholmsutredningen och översynen av socialtjänstlagen och lagen om vård av unga är viktiga. Visserligen har vi ett kommunalt självstyre som inte gör det möjligt med samma detaljerade föreskrifter som i England, men det finns mycket i den engelska modellen som ändå är möjligt att genomföra även i Sverige – om vi på allvar *vill* förändra livet för de barn som far illa.

Långsiktighet och helhetssyn bör kunna gälla också här. Även hos oss borde man kunna åstadkomma gemensamma och tydligare mål, men också exempelvis tvingande samarbetsavtal, lokala barnskyddskommittéer, bättre statistik, system för uppföljning och utvärdering och expertkommittéer i stället för lokala

politiker som beslutsfattare i enskilda ärenden.

Det behövs för att tydliggöra och profilera framför allt den sociala barnvården. Men det skulle också kunna vara ett sätt att konkretisera begrepp som barnperspektiv och barns bästa, som är ganska luddiga begrepp och som människor tolkar väldigt olika.

Utmaningen är att förändra invanda attityder och att få alla att dra åt samma håll samtidigt. Så kan man sammanfatta budskapet från dem vi träffade, samt att förändrat handlingssätt kräver en förändrad syn på barn i behov av stöd och på samhällets ansvar. Alla instanser måste bli överens om att barns rätt och bästa ska gå före allt annat.

[Gun-Lis Angsell](#)

[Barbro Hindberg](#)

Artikeln bygger på en studieresa till London som medlemmar i stiftelsen Barn- och Ungdomsforum gjorde i februari 2008.

Gun-Lis Angsell är socionom och f d FoU-chef i Stockholm.

Barbro Hindberg är författare, utredare och föreläsare. Senaste bok Sårbara barn. Att vara liten, misshandlad och försummad (Gothia 2006). Senaste utredning Bakom "fallet Louise" (2007) Vetlanda kommun.

Läs MER:

Länsstyrelserna: Socialtjänsten och barnen. 2008

Socialstyrelsen: Individ- och familjeomsorgen. Lägesrapport 2007/ 2008

Hindberg, Barbro: Bakom "fallet Louise". Vetlanda kommun. 2007
Barnskyddsutredningen, Dir. 2007:168

Stockholms stad: Stockholms samlade insatser för barn som far illa. 2007

Department for Children, Schools and Families, Staying safe: Action Plan. 2008

www.socialstyrelsen.se BBIC (Barns behov i centrum)

www.victoria-climbi-inquiry.org.uk Fallet Victoria Climbié

www.gsccl.org.uk General Social Care Council

www.everychildmatters.gov.uk Every Child Matters

www.serviteprimaryschool.co.uk Servite School i Chelsea